

L'aportació del Vallès Oriental a la telefonia catalana: el Grup Telefònic de la Garriga (1907-1916)¹

Treballs

Àngel Calvo i Calvo

Professor de la Universitat de Barcelona

Des de mitjan segle XIX, la velocitat de transmissió de les notícies es va veure accelerada gràcies al telègraf elèctric. En el darrer quart de segle, el telèfon va modificar la forma de la transmissió: la va personalitzar i va posar els interlocutors en contacte simultani. Aquest modern sistema de telecomunicacions va ser transferit a Catalunya amb una extremada celeritat, ja que entre la patent d'A.G. Bell (1876) i la seva introducció al país només va transcórrer un any. Les mateixes persones que havien protagonitzat el primer ús de l'electricitat (els Dalmau, membres destacats dels mitjans científics barcelonins) van importar un aparell per a l'Escola d'En-

giners de Barcelona. Sense perdre temps, van estudiar-lo i el van assajar fins que van estar en condicions de fabricar-lo i d'emprar-lo a distàncies diferents. Aviat es van estendre les primeres línies individuals i les primeres xarxes urbanes. Barcelona, cor industrial i comercial del país, va tenir un paper destacat en el procés d'extensió.

Les línies següents glossen un episodi significatiu en la configuració de la telefonia catalana: la creació i l'actuació de la Companyia de Telefonia del Vallès, concessionària del Grup Telefònic de la Garriga. Així, un cas de base comarcal es transforma en un element per a ampliar el co-

¹ Agraïxo a Jordi Planas els seus comentaris, i també l'oportunitat que em brinda d'avançar aquí aspectes del llibre que estic preparant sobre *La introducció de las indústrias de red en España: el teléfono antes de Telefónica*, elaborat en el marc del projecte DGYCIT PS-A1111. Agraïxo igualment a Francesca Antolin, directora del projecte esmentat, el suport que m'ha ofert i la confiança que ha dipositat en el meu treball.

neixement de la història empresarial del país, sobretot en els aspectes relacionats amb la clientela del telèfon, les tàctiques de les companyies per a controlar el mercat i l'actuació del sector públic.

LA COMPANIA TELEFÓNICA DEL VALLÈS

Algunes de les primeres línies telefòniques —com ara la línia particular de Tomàs Nualart de la Garriga, documentada ja l'any 1878— es van establir en una comarca amb una forta base agrícola com era el Vallès Oriental, si bé comptava amb establiments d'aigües medicinals i amb una important colònia d'estiueig². Aquesta iniciativa privada de caràcter pioner fou un precedent del projecte empresarial que ens interessa explicar en aquest article: la Companyia de Telefonía del Vallès, que es desenvoluparia en un àmbit superior al de la mateixa comarca. Representants qualificats de l'empresa ho deixaven ben clar quan es referien, en termes quasi èpics, a la seva expansió: «al paso que vamos, ya muy pronto muy poco significará la denominación del Vallés, ni La Garriga ni Vich, porque saltando de estas comarcas, faldeando el Montseny, el Puigmal y escalandando el Pirineo, habremos tendido para esta misma compañía,

para el Estado, o tal vez para la Mancomunidad Catalana, el grupo telefónico más perfecto y más extenso de la baja y alta Cataluña»³. Amb el pas dels anys, aproximadament la meitat dels municipis tindrien a la comarca centres telefònics urbans de tipologia i titularitat diversa, tal com posa de manifest el quadre 1. Significativament, algunes d'aquestes localitats no disposaven d'un altre mitjà de telecomunicació que no fos el telèfon.

L'any 1907, trenta anys després d'aquella primera concessió privada, es constituïa la Companyia de Telefonía del Vallès, una societat anònima amb ànim d'obtenir i explotar concessions administratives i altres negocis⁴. Els fundadors —entre els quals hi havia importants propietaris de terres vinculats a la Cambra Agrícola Oficial del Vallès, amb el seu president al capdavant⁵— van parlar esment a determinar

estatutàriament la composició del Comitè d'Administració, sens dubte per a frenar les rivalitats locals. D'aquesta manera, els dos centres del grup (la Garriga i Vic) gaudirien d'un nombre idèntic de representants en l'organisme i aquest nombre seria el doble del corresponent a les subcentrals. A fi de delimitar les responsabilitats van elaborar un reglament intern que preveia encomanar-ne la direcció a un tècnic domiciliat a la central de la Garriga i que tindria funcions de cap de personal i de responsable de controlar el material de la central. Al si del Consell, un dels membres faria d'inspector i tindria la missió de garantir la qualitat en el servei, transmetre les possibles queixes i supervisar les línies. Salvador Dachs (1861-1918), un dels principals propietaris rurals de la Garriga i el fundador i primer president de la Cambra Agrícola del Vallès, exerciria aquesta funció⁶.



Aparell telefònic selector de paret Siemens & Halske AG (Berlín).

2 Calvo, A. (1996); *Anuario Riera* (1896, pàg. 568).

3 Telefonía del Vallès: *Memoria Balance de 1914, 1915*, pàg. 10-11.

4 Es va constituir el 31 de desembre de 1907 amb un capital de 80.000 ptes., representat per 160 accions de 500 ptes. Vegeu: *Estatutos de Telefonía del Vallés*, L'Avenc, Barcelona 1910.

5 Planas i Maresma, J. (1991).

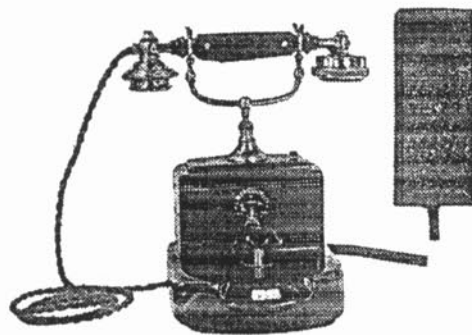
6 En el Consell d'Administració de 1913, Josep Oller Planells (Centelles), Josep M. Bofill (Sant Joan de Vilatorrada), Salvador Dachs (la Garriga) i Joaquim Salvador (la Garriga) eren, respectivament, president, vicepresident, inspector i secretari. Els càrrecs de vocals corresponien a Josep Vilaplana (Vic), Melitó Tordera (Roda), Josep Rierola (Manlleu), Joan Subirachs (Torelló), Josep Puigserinarell (Sant Hipòlit de Voltregà) i Josep Buxeda (Palautordera). L'any següent, la llista es va completar amb Josep Molas Ricart (Sant Quirze) i Josep Comes Pau (Ripoll). Vegeu: *Telefonía del Vallés: Reglamento interior, 27 de febrero de 1912*, L'Avenc, Barcelona 1912; *Telefonía del Vallés: Memoria de 1914*.

Quadre 1: SISTEMA DE TELECOMUNICACIONS DEL VALLÈS ORIENTAL ABANS DE LA CREACIÓ DE LA COMPAÑIA TELEFÓNICA NACIONAL DE ESPAÑA (1921)

| Localitats | Tipus de línia | Titularitat | Central | Altres serveis de telecomunicacions a la localitat |
|-----------------------------|--------------------------------------|--|--------------------------|--|
| Aiguafreda | urbana | pública | la Garriga | no |
| L'Ametlla del Vallès | urbana | pública | la Garriga | no |
| Bigues i Riells | urbana | pública | la Garriga | no |
| Caldes de Montbui | urbana urbana urbana urbana | privada J. Pingorid Mas Cia. d'Enllumenat de Poblacions Eduard Nieto | Sabadell | telègraf, correus |
| Cardedeu | urbana | pública | la Garriga | telègraf, correus |
| Castellterçol | urbana interurbana urbana | pública Mancomunitat privada | la Garriga la Garriga | correus |
| La Garriga | central del grup urbana | pública T. Nualart | la Garriga | telègraf, correus |
| Granollers | urbana (*) | Estat | Granollers | telègraf, correus |
| Gualba | urbana | pública | Sant Celoni | telègraf, correus |
| Llerona | urbana | pública | la Garriga | no |
| Llinars | urbana | pública | la Garriga | telègraf, correus |
| Mollet | urbana | Octavi Lacaute | | no |
| Montmany | urbana | pública | la Garriga | no |
| Montornès | urbana interurbana | municipi Mancomunitat | Granollers | correus |
| Sant Antoni de Vilamajor | urbana | Mancomunitat | Sant Celoni | no |
| Sant Celoni | urbana | Mancomunitat | Sant Celoni | telègraf, correus |
| Santa Maria de Palautordera | urbana | Mancomunitat | Sant Celoni | telègraf, correus |
| Sant Feliu de Codines | urbana | Ciprià Calvet | | no |
| Santa Eulàlia de Ronçana | interurbana | Mancomunitat | | correus |
| Vallgorguina | interurbana | Mancomunitat | | correus |
| Vallromanes | urbana | pública | Granollers | no |

(*) Estació telegràfica autoritzada per a fer conferències telefòniques.

Font: elaboració a partir d'*Anuario Telefónico Español*, 1921 (Biblioteca Nacional de Madrid).



Aparell telefònic de taula Ericsson tipus HA 260/30. La tecnologia Ericsson va gaudir d'una gran acceptació a començament del segle XX.

Tal com ha explicat Jordi Planas, la qüestió del telèfon seria motiu d'enfrontament entre la Cambra Agrícola i l'Ajuntament de Granollers: l'any 1913, en una reunió al Centre Industrial i Comercial, l'alcalde Josep Barangé va manifestar que «la culpa del malestar de Granollers (...) inclos de que no tingués telèfono, era de la Cambra Agrícola del Vallès». Segons la Cambra Agrícola, però, el fet que Granollers encara no tingués la connexió telefònica es devia al desinterès de les autoritats municipals en la proposta d'instal·lar-hi la central, pel fet que els fundadors de la Companyia Telefònica del Vallès eren del bàndol polític contrari. Això no obstant, l'octubre de 1914 la mateixa junta directiva de la Cambra sol·licità la connexió te-

lefònica per a Granollers, petició a què accedí el director general de comunicacions. El telèfon arribaria finalment a Granollers l'any 1916, quan el servei ja funcionava a diverses poblacions comarcals⁷.

La Companyia de Telefonia del Vallès aprofitava una conjuntura de liberalització del sector, que en altres ocasions havia estat monopolitzat per l'Estat. Després de ser autoritzada la creació del grup de la Garriga, la companyia va participar en la subhasta i va arrabassar el servei a Nualart, un altre gran propietari rural de la Garriga⁸. Durant l'acte de l'adjudicació, la balança es va inclinar a favor de Joan Badia i Benet, gerent de Telefonia del Vallès, pel menor temps que retindria el servei. Com era habitual, el plec de condicions establia els suports (pals de pollancre, castanyer, pi injectat o roure), els aïlladors

(porcellana envernissada o de cel·luloide amb suports de ferro galvanitzat), els conductors (fils de bronze o acer, segons que estiguessin a dintre o a fora de les poblacions), els aparells (Berliner, Ericsson o similars), les piles (Leclanché) i els quadres indicadors (Société Industrielle des Téléphones de Paris).

Durant els sis primers anys de vida, el grup comprenia una central (la Garriga), tres subcentrals (Vic, Centelles i Palautordera⁹) i vint-i-una línies que enllaçaven vint-i-dues poblacions amb Barcelona i entre si. L'any 1913, els plans d'expansió de la xarxa van passar per actuacions de tres categories. Per tal de començar per les línies d'ampliació, es va construir el tram interurbà de la Garriga a Barcelona, que tenia una longitud de 34 km. A més a més, es va enllaçar la Garriga amb Vic per Centelles per mitjà d'una lí-

Quadre 2: EVOLUCIÓ DE LES LÍNIES DE LA COMPANYIA DE TELEFONIA DEL VALLÈS (quantitats en ptes. corrents)

| Any | km | Valor | Amortit. | Abonats | Producte | Despeses |
|------|-----|------------|----------|---------|-----------|-----------|
| 1910 | 86 | 37.805,30 | 4.200,59 | 55 | 5.267,90 | 2.964,04 |
| 1911 | 122 | 39.801,85 | 4.422,40 | 66 | 9.506,50 | 10.019,60 |
| 1912 | 186 | 55.000,00 | 2.591,48 | 109 | 15.015,50 | 13.344,40 |
| 1913 | 309 | 83.000,00 | 967,24 | 146 | 25.538,80 | 22.240,90 |
| 1914 | 475 | 116.990,00 | - | 203 | 39.156,30 | 29.406,40 |

Font: elaboració a partir de Telefonia del Vallès: *Memoria Balance de 1913* i *Memoria Balance de 1914*.

⁷ Planas i Maresma, J. (1991, pàg. 149-150). Uns anys abans, Josep Xirau havia advertit que la connexió amb el Grup Telefònic de la Garriga portaria problemes i que calia evitar-la. Vegeu: Xirau, J (1909).

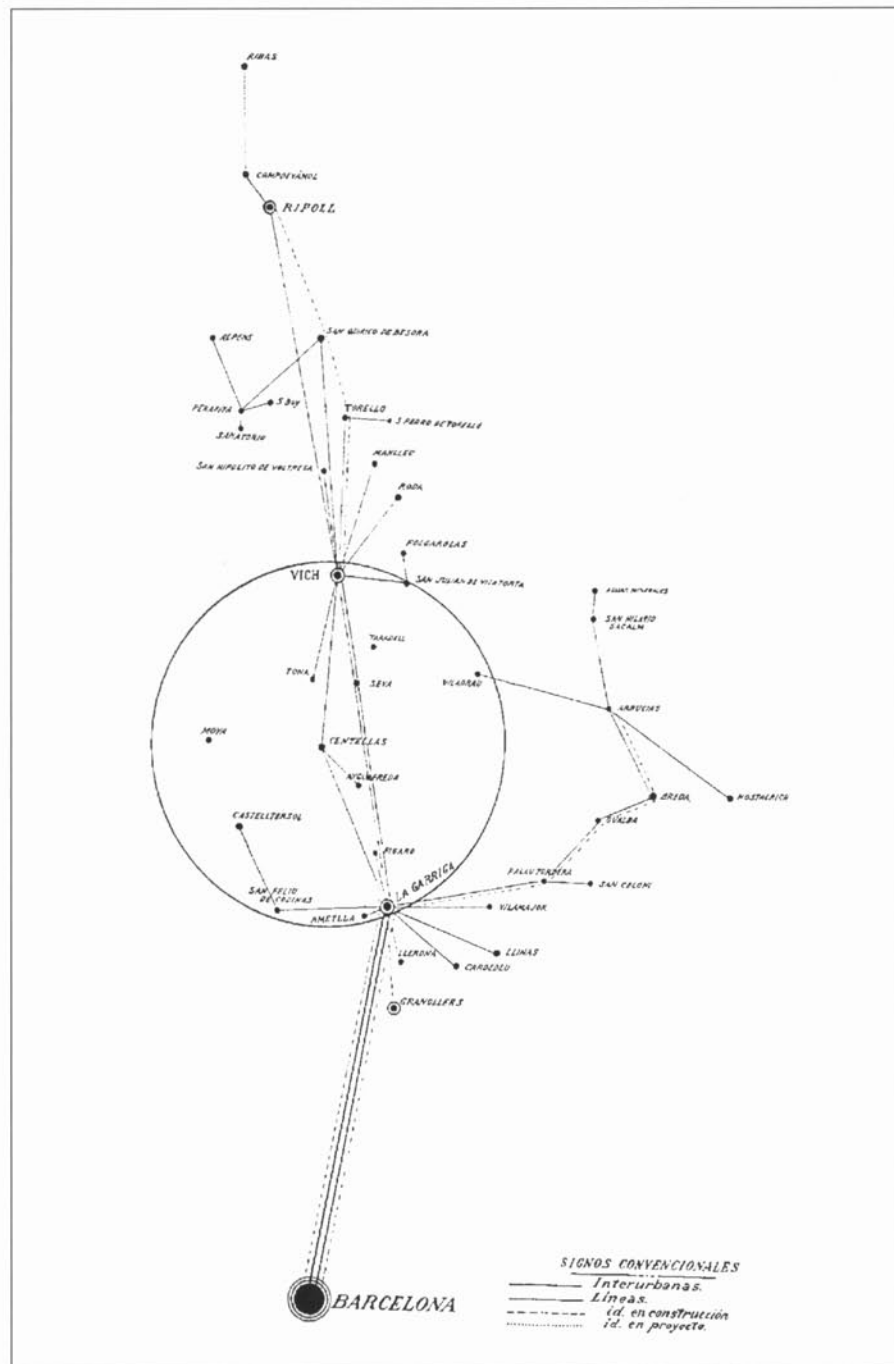
⁸ Calvo, A. (1995).

⁹ Antonio Pérez constata que no fou fins al 13 de gener de 1912 que l'Ajuntament de Santa Maria de Palautordera es va posar en contacte amb la Companyia Telefònica del Vallès per a efectuar un estudi i preveure la ubicació del servei. Segons aquest autor, el telèfon públic es va instal·lar al bell mig d'una botiga que feia a la vegada de merceria i d'espardenyeria. Més tard, el 25 d'abril de 1925, es va condicionar un nou local més apropiat, on va restar fins a l'arribada del servei automàtic i de les cabines de telèfons. Pérez Lara, A. (1994, pàg. 119).

nia intergrup de 30 km. En la segona categoria es va estendre la línia interradi la Garriga-Sant Feliu de Codines-Castellterçol, de 22 km. Finalment, en la categoria de línies extrarradi es van construir els trams la Garriga-Cardedeu, Vic-Sant Quirze de Besora i la Garriga-Sant Pere de Vilamajor.

Al final de l'any 1913 estava a punt d'inaugurar-se el tram Vic-Ripoll, els 33 km del qual havien representat un cost de 20.500 ptes. en accions. En aquell moment, la companyia aspirava a construir dues línies extrarradi, un circuit i el punt de màxima expansió pel nord. Les primeres es referien a Ripoll-la Pobla de Lillet i a la Garriga-Llinars (20 i 9 km, respectivament). El segon abraçava Palautordera, Sant Hilari, Arbúcies, Hostalric i potser Breda i Gualba. La meta nord es fixava a Puigcerdà per Ribes, prova palpable de l'abast supracomarcal del projecte.

El 1914, les onze línies construïdes van ser d'extrarradi i per una longitud total de 157 km. Tal com es pot apreciar en el mapa, l'empresa desplegada les seves línies reforçant l'eix longitudinal S-N i, alhora, el paper de la Garriga i de Vic, que ara estava unit amb Ripoll (33 km) i amb Campdevànol (13 km). Arbúcies es va convertir en una capçalera de pont cap al nord-est i Perafita en un centre que enllaçava diferents poblacions. Diverses línies van permetre connectar nous centres, mentre que d'altres van quedar inacabades, per exemple el tram Barcelona-la Garriga, de doble línia (77 km). Els objectius variaven segons els casos. Unes



El Grup Telefònic de la Garriga, Vic i comarca el 31 de desembre de 1914. (Font: Memòria de l'any 1914 de la Companyia de Telefonía del Vallès.)

vegades es buscava la comunicació directa, com ara en el tram Arbúcies-la Garriga; d'altres es pretenia millorar la comunicació entre dos punts intermedis, com ara en la línia Vic-Ripoll, escalonada a Torelló i a Sant Quirze. Finalment, satisfer els requeriments d'un abonat particular, com per exemple en l'extensió fins a Llerona, es convertia en la base per a una expansió ulterior.

La Companyia de Telefonía del Vallès va ampliar successivament el seu capital fins a les 105.000 ptes., una xifra sens dubte modesta però que multiplicava per 2,6 la inicial. Fins al 1914, el finançament havia seguit sistemes diferents. La línia interurbana que unia la Garriga amb Barcelona s'havia cobert mitjançant el pagament de 5.000 ptes. a la Companyia Peninsular de Teléfonos. El cost de les línies interradi (3.000 ptes.) s'havia sufragat sense lliurament d'accions; en el cas de les línies extrarradi, les 4.000 ptes. de la Garriga-Cardedeu i les 1.100 ptes. de la Garriga-Sant Pere de Vilamajor¹⁰ s'havien finançat sense accions, i el tram Vic-Sant Quirze (8.000 ptes.), en canvi de setze accions. El 1914, totes les línies es van construir sense lliurament d'accions, llevat del circuit Sant Hilari-Arbúcies. L'estesa de les dues línies interurbanes que unien Barcelona i la Garriga anava a càrrec de la Companyia Peninsular de Teléfonos a raó de 10.000 ptes.

El 1914 es considerava amb optimisme l'expansió del grup. D'una

Quadre 3: COMPOSICIÓ DELS PRODUCTES D'EXPLOTACIÓ DE LA COMPANYIA DE TELEFONIA DEL VALLÈS L'ANY 1914 (en ptes.)

| Centres | Abonats | Locutori | Sobretaxes |
|-----------------------------|----------|----------|------------|
| La Garriga | 4.118,89 | 400,65 | - |
| Centelles | 954,60 | 149,10 | 125,60 |
| Vic | 5.893,63 | 933,20 | 790,60 |
| Roda de Ter | 503,29 | 147,15 | 49,10 |
| Sant Julià de Vilatorrada | 267,00 | 153,00 | 78,10 |
| Manlleu | 1.971,75 | 364,65 | 184,50 |
| Torelló | 1.877,20 | 548,00 | 182,00 |
| Santa Maria de Palautordera | 1.337,25 | 41,00 | 103,00 |
| Sant Hipòlit de Voltregà | 351,00 | 224,00 | 41,20 |
| Sant Quirze de Besora | 1.128,20 | 229,40 | 53,40 |
| Ripoll | 3.244,04 | 589,20 | 262,75 |
| Arbúcies | 1.191,75 | 65,50 | 96,40 |
| Sant Hilari de Sacalm | 151,05 | 106,10 | 165,50 |
| Perafita | 876,10 | - | - |

Font quadres 3 i 4: elaboració a partir de Telefonía del Vallès: *Memoria Balance de 1914, 1915*.

Quadre 4: DESPESES GENERALS DE LA COMPANYIA DE TELEFONIA DEL VALLÈS L'ANY 1914 (en ptes.)

| | |
|--------------------------------------|------------------|
| Salariis | 17.489,00 |
| Conservació de línies / instal·lació | 3.171,89 |
| Lloguers | 956,50 |
| Impressos | 1.131,00 |
| Comissions | 38,82 |
| Gratificacions | 855,00 |
| Assegurança d'accidents | 541,20 |
| Eines | 336,05 |
| Enllumenat, transport, viatges, etc. | 4.887,03 |
| TOTAL | 29.406,49 |

banda, la reforma del reglament oficial de telèfons podria «portar el seu extrarradi a uns límits sense precedents, atès que, en veritat, podem dir que d'ara endavant no hi ha fites que limitin el circuit.» D'altra banda, s'espe-

rava una intensificació del grup gràcies a la conquesta d'un fragment del mercat que fins aleshores era poc receptiu, que era el dels abonats dels nuclis aïllats (masies)¹¹.

¹⁰ En altres fonts apareix Sant Antoni de Vilamajor.

¹¹ Telefonía del Vallès: *Memoria Balance de 1914, 1915*, pàg. 7 i 12.

L'optimisme no quedava renyit amb la prudència i amb el reconeixement de deficiències. Es reconeixia que la connexió de Granollers amb el grup era un objectiu que s'havia d'haver assolit al començament de l'existència de l'empresa, i això sense al·ludir a la denegació de la sol·licitud que en va fer l'Administració el mes de novembre de 1910. A causa de l'enorme pes exercit per la ciutat de Barcelona, la major part de l'activitat de les línies, en la seva doble accepció de conferències i de telefonemes, es concentrava en les interurbanes. Especialment a l'estiu, el servei esdevenia insuficient per a atendre una demanda incrementada per la colònia estiuenca i xifrada en uns 350 serveis diaris. Això obligava a desatendre un nombre determinat de peticions dels clients i ocasionava retards en les comunicacions. Per tal de solucionar l'estrangulació, la companyia pretenia adoptar quatre circuits interurbans més dos aparells suplementaris (una mena de telefonia sense fils) amb capacitat per a 500-600 despatxos diaris i, per tant, susceptibles d'eliminar les tardances¹².

LA CONQUESTA DEL CONSUMIDOR

L'àrea que la Companyia de Telefonia del Vallès aspirava a controlar estava també en les mires d'altres empreses. La competència va començar a convertir-se en cooperació. L'any 1909, la Com-

pañia Peninsular de Teléfonos —líder indiscutible del sector— i la Companyia de Telefonia del Vallès van acordar enllaçar els seus sistemes respectius amb una línia interurbana que la segona empresa es va encarregar de construir. Al grup de la Garriga se li permeté agregar diversos centres situats fora del perímetre del grup que podrien utilitzar la línia interurbana de la Compañia Peninsular.

A fi de determinar la forma de la construcció de la línia es van entendre simultàniament dos contractes. D'acord amb el primer, la Compañia Peninsular, en la seva condició de concessionària exclusiva de la xarxa interurbana, es reservava el dret de construir la línia i la propietat d'aquesta sense traves. Tant el cost de construcció i d'unió al grup com el de conservació, vigilància, reparacions i manteniment anaven a càrrec de la Compañia Peninsular, única beneficiària dels productes d'explotació de la línia interurbana, independentment de si provenien o no dels abonats al grup. La Companyia de Telefonia del Vallès cobria els costos del personal necessari per a garantir les comunicacions originades en el grup de la Garriga i recaptar l'import dels telefonemes i de les conferències fetes en la línia interurbana.

El segon contracte perfilava amb més claredat les intencions i el contingut dels pactes entre les

companyies. Efectivament, era la Companyia de Telefonia del Vallès la que carregava les despeses de construcció de la línia interurbana Barcelona-la Garriga sense obtenir contrapartides en la propietat d'aquesta. Així mateix, afrontava les despeses de conservació i d'augment de circuits. En compensació, la Compañia Peninsular de Teléfonos va cedir a Salvador Dachs la quarta part dels productes d'explotació generats per les comunicacions entre la Garriga-Barcelona i el grup i entre Barcelona i la Garriga-Granollers. En altres paraules, la Compañia Peninsular retenia íntegrament el producte de les comunicacions entre el grup de la Garriga i qualsevol població diferent de Barcelona o de Granollers, i les tres quartes parts dels ingressos obtinguts en les connexions entre el grup amb Barcelona i el grup amb Granollers. Els termes de l'acord van patir una lleugera modificació el mes de desembre de 1910. A prec de Dachs, representant de Telefonia del Vallès, l'altra part va consentir en un repartiment equitatiu dels resultats de l'explotació després que va ser deduït el 25% corresponent al cànon imposat per l'Estat. No cal dir que la Compañia Peninsular es reservava el dret de tornar sobre les seves passes quan ho considerés oportú¹³.

Igual que va succeir en el conjunt de Catalunya, el telèfon va ser un bé minoritari al Vallès, reservat a algunes capes de la població. Tal com posa de manifest el quadre 5,

12 *Ibidem*, pàg. 8. La majoria de les línies estaven construïdes amb fil de bronze. L'any 1916 només els trams Vic-Centelles i Ripoll-Vic, de 15 i 33 km, respectivament, eren d'acer. Vegeu: Telefonia del Vallès: *Memoria(s)*; Nota de José Oller i Planells a Esteve Tarradas, 10 de març de 1916. No falten tampoc les contradiccions per a la línia Vic-Ripoll, que tan aviat apareix acabada com inacabada.

13 *Juicio de mayor cuantía establecido por la Cia. Peninsular de Teléfonos contra la Mancomunidad de Cataluña ante el juzgado de primera instancia de la Universidad*, 1923; carta de la Compañia Peninsular de Teléfonos a Salvador Dachs, 10 de desembre de 1910.

Quadre 5: COMPOSICIÓ DELS ABONATS A LA COMPANYIA DE TELEFONIA DEL VALLÈS (1915)

| Localitat | Públics | Oficials | Metges | Propietaris | Hotels | Fabricants | Altres | Total |
|---------------------------|---------|----------|--------|-------------|--------|------------|--------|-------|
| Arbúcies | | 1 | 1 | 8 | | 1 | | 11 |
| Centelles | 1 | | | | | 5 | 2 | 8 |
| La Garriga | 4 | 2 | 1 | 7 | 2 | 1 | 10 | 27 |
| Manlleu | | 1 | | 2 | | 8 | 5 | 16 |
| Palautordera | 1 | 1* | | 3 | 1 | 1 | 4 | 11 |
| Perafita | | | | 3 | 1 | | 1** | 5 |
| Ripoll | | 1 | | 4 | | 19 | 10 | 34 |
| Roda de Ter | | | | | | 4 | 1 | 5 |
| Sant Feliu de Codines | | | | | | | 1 | 1 |
| Sant Hilari de Sacalm | | | | 1 | | 1 | 1 | 3 |
| Sant Julià de Vilatorrada | 1 | 1 | | 1 | | | | 3 |
| Sant Hipòlit de Voltregà | | | | 1 | | 1 | 1 | 3 |
| Sant Quirze de Besora | | 1 | 1 | 2 | 2 | 5 | 3 | 14 |
| Sant Pere de Torelló | | 1 | | 2 | | 12 | 3 | 18 |
| Vic | | 2 | | | | 13 | 12 | 27 |
| Castellterçol | | | | | | | 1** | 1 |
| TOTAL | 7 | 11 | 3 | 34 | 6 | 71 | 55 | 187 |

* A Sant Antoni de Vilamajor

** Del rector de la parròquia

Font: Calvo, A. (en preparació): *La introducción de las industrias de red en España: el teléfono antes de Telefónica*.

la clientela de l'empresa estava doblement concentrada. Des del punt de vista geogràfic, quasi la meitat dels abonats corresponia als dos centres del grup (la Garriga i Vic) i al centre més important del nord (Ripoll). Des del punt de vista de la categoria, quasi la meitat dels clients eren propietaris i industrials. Els centres oficials i els establiments de serveis també hi tenien un pes important.

L'empresa es mostrava exigent amb els abonats. Li interessava la seguretat i la puntualitat dels

ingressos. Fixava la durada mínima de l'abonament (un any dins del radi de 3 km de l'estació i dos anys fora d'aquest) i les condicions de pagament (anualitat anticipada sense dret de devolució i després per trimestre anticipat). Per la mateixa raó, penalitzava els retards en el pagament de la quota mitjançant suspensió de la comunicació. Les despeses derivades de problemes aliens a l'ús corrent dels aparells i de les instal·lacions anaven a càrrec de l'abonat. També es reservava la possibilitat de canviar les instal·lacions i els números

dels abonats¹⁴. En contrapartida, la companyia tenia perfectament previstos una sèrie de casos que podien provocar reclamacions per part dels clients. El seu imprès de reclamacions preveia fins a deu motius diferents: manca de resposta o retard a l'hora de contestar les trucades, mal funcionament del timbre, deficiències en la transmissió de la veu (manca de claredat en l'emissió o en la recepció, interrupcions, sorolls) i deficiències en el personal de servei, entre d'altres.

14 Telefonía del Vallès: *Lista de abonados, 1915*, Arxiu de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Barcelona.

TELEFONISTES DEL VALLÈS

A partir del 1870 es va produir als països avançats una expansió del sector terciari que anava acompanyada de canvis en la tecnologia de l'oficina i de la creació de llocs de treball qualificats, entre els quals el de telefonista. S'ha dit que les telecomunicacions proporcionen un exemple extrem de com la tecnologia i la innovació podien crear nous llocs de treball per a les dones sense renunciar a les antigues idees sobre el treball femení. L'explicació rau, sens dubte, en les qualitats que un sistema manual com el vigent requeria, ja fossin de cura, atenció, oïda o dicció. La presència de la dona en els locutors aportava als abonats uns atractius afegits als que ja oferia la tecnologia¹⁵. La Companyia de Telefonia del Vallès es va nodrir, no majoritàriament però sí en gran mesura, de personal femení, un aspecte que el quadre 6 fa ben palès.

Pel que fa als salaris rebuts pel personal de l'empresa, que constituïen una part important de les despeses, les categories més ben remunerades eren ocupades per homes, mentre que el graó més baix el compartien treballadors dels dos sexes, amb un predomini qualitatiu dels homes, segurament adolescents. En els nivells intermedis, la balança s'inclinava lleugerament a favor de les dones. Vist d'una altra manera, el salari mitjà femení era de 51,06 ptes. i el masculí de 57,18 ptes.

Quadre 6: COMPOSICIÓ DE LA PLANTILLA DE LA COMPANYIA DE TELEFONIA DEL VALLÈS (1916)

| Centre | Dones | Homes | Total |
|----------------|-------|-------|-------|
| La Garriga | 6 | 6 | 12 |
| Barcelona | - | 1 | 1 |
| Vic | 3 | 4 | 7 |
| Ripoll | 2 | 2 | 4 |
| Centelles | - | 1 | 1 |
| Granollers | 2 | 1 | 3 |
| Arbúcies | - | 1 | 1 |
| Palautordera | - | 1 | 1 |
| Manlleu | - | 1 | 1 |
| Sant Hipòlit | 1 | - | 1 |
| Torelló | - | 1 | 1 |
| Sant Hilari | 1 | - | 1 |
| Sant Julià V. | 1 | - | 1 |
| Sant Quirze B. | - | 1 | 1 |
| Roda | - | 1 | 1 |
| Perafita | - | 1 | 1 |
| TOTAL | 16 | 22 | 38 |

Font: elaboració a partir de *Nota de José Oller i Planells a Esteve Tarradas*, 10 de març de 1916 (Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona).

LA INTERVENCIÓ DE LA MANCOMUNITAT DE CATALUNYA

La Companyia de Telefonia del Vallès va tenir una existència molt breu. Les virtuts que li van servir de bressol van contribuir a cavar la seva sepultura. No per res ocupava un espai estratègic per a desplegar un servei telefònic català. L'any 1916, la Mancomunitat de Catalunya va adquirir el grup. En aquesta decisió van pesar raons topològiques i polítiques. Si la Mancomunitat volia convertir la telefonia en un servei universal a Catalunya, no

podia marginar cap centre, per molt distant i apartat que estigués. Integrar-hi la Seu d'Urgell, Puigcerdà, Camprodon, Blanes o altres localitats significava inclinar-se per solucions difícils. L'enllaç amb l'estació interurbana de la Garriga, amb la d'Olot o amb la de Girona implicava construir molts quilòmetres de línies interurbanes de baix ús i sobrecarregar les centrals terminals. Optar per incloure-les en la xarxa de la Garriga a Vic condemnava les noves línies al blocatge, a causa del mal estat de les instal·lacions de Telefonia del Vallès.

¹⁵ Thane, P. (1996, pàg. 50); Liparito, K. (1991, pàg. 1.082 i seq.).

En posar-se en estudi la línia del Pirineu, els accionistes de la companyia es van negar a concedir els permisos oportuns per a travessar el seu territori. La secció de telèfons de la Mancomunitat, sota la responsabilitat d'E. Taradas, insistia en la necessitat d'un tronc de comunicacions interurbanes amb branques a Hostalric, Blanes, Manlleu o Ripoll i extensions per tota la zona pirinenca. Altrament, veia impossible resoldre la comunicació d'algunes regions (Blanes), la connexió directa d'altres (riba superior del Ter fins a Manlleu) amb Barcelona, la descongestió del servei interurbà de la Garriga i la consolidació de totes les comunicacions del Pirineu Oriental amb Barcelona.

Ningú no oblidava que la compra de la Companyia de Telefonia del Vallès provocava despeses de reconstrucció de la xarxa i costos, almenys momentanis, d'imatge arran de les protestes previsibles per part dels usuaris. Una vegada que es decidí l'adquisició de la companyia telefònica, la Mancomunitat va tenir cura d'assegurar la col·locació de la plantilla, respectar els contractes de lloguer vigents, unificar el preu de l'abonament als particulars i deixar la propietat dels aparells a les mans dels abonats que fossin accionistes¹⁶.

CONCLUSIÓ

Sorprèn la creació de la companyia com a punt de partida en una comarca relativament poc poblada (58 h./km² l'any 1900, enfront de 215 h./km² al Maresme) i amb un dinamisme demogràfic inferior a la mitjana de Catalunya durant el període 1900-1950¹⁷. Indubtablement, aquests desavantatges en la sortida van ser superats per la importància del sector terciari d'algunes localitats com la Garriga, centre d'estiueig, i també pel suport del teixit social i institucional (la Cambra Agrícola i l'Ajuntament de la Garriga¹⁸), un factor que no hem pogut comprovar en altres grups telefònics. I no oblidem que, en una data primerenca com ara l'any 1878, la Garriga havia inscrit el seu nom entre les localitats pioneres en la implantació del telèfon.

Les línies anteriors ens han permès assistir a un episodi important en la configuració d'una xarxa de serveis a Catalunya. Efectivament, la Companyia de Telefonia del Vallès va poder crear una xarxa que desbordava el marc purament comarcal, que adquiriria un valor estratègic quan la Mancomunitat projectés unir l'àrea de Barcelona amb el nord de Catalunya.

BIBLIOGRAFIA

- Anuario Telefónico Español*. Ribadeneira, Madrid 1921.
- CALVO, A. (1995): «El teléfono antes del monopolio en Cataluña. Primeros pasos (1877-1894)». *Actes de les III Trobades d'Història de la Ciència i de la Tècnica*, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, Barcelona, pàg. 491-506.
- CALVO, A. (1996): «La Escuela de Ingenieros de Barcelona y la transferencia de tecnología: el teléfono». *Quaderns d'Història de l'Enginyeria*, núm. 1, pàg. 241-256.
- CAPEL, H. (1994): «Estado, administración municipal y empresa privada en la organización de las redes telefónicas en las ciudades españolas, 1877-1923». *Geocrítica*, núm. 100, pàg. 32.
- GRAU I MATEU, J. (1995): «La Mancomunitat de Catalunya i la seva actuació al Vallès Oriental (1914-1923)». *Lauro*, núm. 9, pàg. 16.
- LIPARTITO, K. (1991): *The Bell System and Regional Business. The Telephone in the South, 1877-1920*. John Hopkins UP, Baltimore.
- MAURÍ I SERRA, J. (1954): *Història de la Garriga*. 3 vol. Barcelona.
- NADAL, J. et al. (1988): *España, 200 años de tecnología*. Ministerio de Industria y Energía, Madrid.
- PÉREZ LARA, A. (1994): *Un passeig per la Història*. Ajuntament de Santa Maria de Palautordera.
- PLANAS I MARESMA, J. (1991): *Propietaris organitzats. Estudi de la Cambra Agrícola del Vallès (1901-1935)*. Estudis de Granollers i del Vallès Oriental, núm. 4, Ajuntament de Granollers.
- RECOLONS I ARQUER, LI. (1976): *La població de Catalunya*. IEC, Barcelona, pàg. 198.
- THANE, P. (1996): «Women and Work in Britain, c. 1870-World War I». En: *Enterprise and Labour* (P. MATHIAS), Blackwell, Londres.
- XIRAU, J. (1909): *La Red Urbana Telefónica de Vich y Granollers y El Grupo Telefónico de La Garriga*. Granollers.

16 Grau i Mateu, J. (1995).

17 Recolons, LI. (1976, pàg. 200).

18 El 3 d'abril de 1904, l'Ajuntament de la Garriga va acordar «solicitar de la Compañía General de Teléfonos la conveniencia de instalar o establecer una línea telefónica que una este pueblo con la capital». I quan la Companyia de Telefonia del Vallès es dirigí a l'Ajuntament per a manifestar el seu interès per instal·lar la central de telèfons en un departament de la Casa Consistorial, l'Ajuntament acordà no sols concedir gratuïtament una petita habitació dels baixos de la Casa de la Vila (16-2-1908), sinó que també va contribuir amb 250 pessetes «a la subscripció iniciada para atender los gastos». Vegeu: Mauri i Serra, J. (1954, pàg. 348 i 353).